'తననుగురించిన నిజం'

'నే నెందుకు మంచివాణ్ణిగా ఉండాలి' అని భార్యని కసురుకున్నాడు రామ్మూర్తి. ఆ ప్రశ్నతో శాంతమ్మ ప్రశాంతజీవితంలో తుఫాను చెలరేగిందనొచ్చు.

ఇంతకీ తానుచేసిన అపరాధం ఏమిటి? బెల్లంకలిపిన కాఫీ ఇచ్చింది. భర్త కాఫీతాగింతర్వాత 'ఇది నాలుగో మాసం' అన్నది అంతే...

ఈ మాత్రానికి భర్తచేసిన వింత వ్యాఖ్యానం సతర్కించుకోడంకోసం, పెద్దబ్బాయి 'రఘు'తో వంటింట్లోకెళ్ళింది. శాంత ముగ్గురుపిల్లలతల్లి; మొగపిల్లలే. పెద్దాడిముందు అల్లా విసుక్కోడంలో అర్థమేమిటి? వాడి కింకా తొమ్మిదో ఏడే. ఐనా ఏమనుకుంటాడు? ఏమిటి మంచితనం? చేసుకున్న పెళ్ళానికీ, కన్నపిల్లలకీ ఇంతకూడెట్టడమేనా? ముందుంది ముసళ్ళపండగ. ఈసారి ఆడపిల్లైతే మరీను. అబ్బాయిల 'సతుకు' లున్నాయి. బెల్లంకూడా లేని కాఫీ మహారాజులా తాగలా? సంసారంలో ఎన్నెన్నో చిక్కులు, ఇబ్బందులూ ఉంటాయి. దగ్గర దగ్గరగా ఇరవైవళ్ళనుంచి సాగుతున్న కాపురంలో ఎన్నో అవాంతరాలు సంభవించాయి. వా టన్నింటినీ సర్దుకుపోలా? ఎప్పుడేనా ఇలా విసుక్కున్నారా? ఐనా, ఎందుకు మంచివానిగా ఉండడ మేమిటి నా తలకాయ...! హాల్లో అద్దంలో తనమొహం చూసుకుంది శాంత. ఏదో భావం స్ఫురించినట్లు చిరునవ్వుతో

పెదవి వొంపు తిరిగింది. ఆ నవ్వు మాయమవకుండానే భర్త దగ్గర కెళ్ళి 'ఒకవేళ గూడోమాసమేనేమో లెండి' అంది.

రామ్మూర్తి మాట దిగమింగేసుకొని, ముందుగదిలో కెళ్ళి, పేపరు చదవడానికి యత్నం మొదలెట్టాడు. ఇందాక దిగమింగిన మాటని పైకనుకొని విన్నాడు. 'ఇం కెంతకాలం మంచిగా వుంటటం!' మూడోమాసమైతే ఇంకా ఏడు నెలలా! బల్లమీద అద్దంలో మొహం చూచుకున్నాడు. కళ్ళకింద గీట్లు స్ఫుటంగా కనబడుతున్నాయి. తల్లో నెరుస్తున్న వెంట్రుకలసంఖ్య పెరుగుతోంది. రెండుమూడురోజులదాకా క్షురకర్మ చేసుకోకుండా వుండడానికి వీల్లేదు. లెక్కకి పద హారు తెల్ల వెంట్రుకలు గడ్డంకింద. మళ్లా జాగ్రత్తగా లెక్క పెట్టాడు; పందొమ్మిది. చూసినకొద్దీ అల్లా కనిపిస్తూనే వుంటాయి. రెండోవాడు 'సేతు' బల్లకింద సిరాబుడ్డితో ఆడుకుంటున్నాడు. ఇదిగో ఈ పిల్లలే కారణం. సంతానం కలిగినప్పుడల్లా, ఐదేసి నెరిసిన వెంట్రుకలు. సిరాబుడ్డి లాక్కొని, 'సేతు'వీపుమీద ఒక్కచరుపు చరిచి తోసేసి, తలుపుగడియపెట్టి, రామ్మూర్తి తననిజస్వరూపంతో పెనుగు లాట సాగించాడు.

రెండుమూడు నెలలనుంచి, మహత్తరమైన మానసిక శక్తులతో భర్త పెనుగులాడుతున్నసంగతి శాంత తెలుసుకోలేదు.

అహం తాండవించే స్మశానవాటిక అతనిహృదయం. తీరని కోరికలు కళేబరాలు; సాధ్యంకానిఆదర్శాలు మంటలు; శరీరంలో యింద్రియాలు కుంగదీసిన అహం ఏడ్చి ఏడ్చి

నీరైన కలలనే నేతిని కళేబరాలమీదవేసి, ఎండిన తృష్ణ అనే కాగడాతో నిప్పు పెడుతుంది. వాటి ఆత్మలన్నీ నుసిగా చీకటివిశ్వంలో మరోశరీరాన్ని వెదుక్కుంటూ పరిభ్రమిస్తున్నాయి. తనకోంచే ఆ కొత్తశరీరాన్ని సృష్టించుకోవాలి. దాని సృష్టికోసమే యీ పెనుగులాట.

రామ్మూర్తికి నలభయ్యో సంవత్సరం వస్తోంది. సంసారానికి అతన్ని కట్టిపడేసిన సంకెళ్ళు తెగాయి. సంఘానికి అర్థమయ్యే గౌరవమైన భావాలపై అతనికి గురితప్పింది. కుటుంబ మర్యాద, గౌరవమైన భావ అలవాటుతప్పి హాస్యాస్పదంగా కనబడసాగాయి. అతనికి ఆంతర్యంలో కలిగిన చాంచల్యం - ప్రజాస్వామ్యరాజ్యాంగంపై వ్యక్తిత్వంచేసిన తిరుగుబాటు - అనాదినుండీ కళలూ, సంస్కృతులూ దేనికోసం ప్రార్థిస్తున్నాయో అది అతనిలో అవతరించింది. మతానికీ, సాంప్రదాయానికీ, కట్టుబాట్లకీ, నియమాలకీ లొంగని వ్యక్తిత్వ ప్రకర్ష. అసలదేమిటో తెలుసుకుంటే దానిని జయించినట్లే

ఈ మార్పుకి కారణం కొంతవరకు శారీరకమే. గతించిపోతున్న యౌవనానికి శరీరం ఇచ్చే వీడ్కోలు చాలాకు కోలాహలం. ఆరిపొయ్యేముందు ప్రజ్వరిల్లిన మంటలాంటిది ఆ అనుభవం. జీవితం పాదాలకిందనుండి జారిపోతున్నట్లు ఏదో భయం. ఇల్లు, ఉద్యోగం, పిల్లలు, తిండి, నిద్ర — ఇంతేనా ఇంకేమీ జరగదు! తన ఉనికిని సంఘం గుర్తించినట్టు నిర్ధారణలేదు. పిల్లలద్వారా భార్య పరిపూర్ణత పొందొచ్చు. నిర్ధారణ చేసుకోవొచ్చు. తన కది చాలదు. పిల్లలు తనజీవితంలో

ఆహ్లాదకరమైనమార్పును తీసుకురాలేదు. పైగా ముగ్గురూ వాళ్ళమ్మపోలికే – శాంత అనాకారి కాదు. ఐనా ఆడపిల్ల లుండి వాళ్ళకి ఆమెపోలిక వస్తే, అందంగా వుండి వుండు రేమో...ప్రస్తుతం అతనికి వార్ధక్యాన్ని మాత్రం సమ కూర్చారు పిల్లలు .ఇంకా ఆరునెలల్లో అతను వృద్ధుడన్నమాటే! అతని యవ్వనం ముగిసిందని సంతానం చాటింపువేసింది.

రామ్మూర్తి చిన్నతనంలో ఎన్నో మధురమైన కలలు కన్నాడు.పాశ్చాత్యవిద్యాసంపర్కంవల్ల అతనిలో విప్లవపూరి తమైన భావా లుద్భవించాయి. పెండ్లి, ప్రేమ, సంతానం వీటినిగురించిన ఆధునికతత్వం యీనాటికి కలవరపరచ సాగించింది. సంప్రదాయంనీడలో, పెద్దల చెప్పుచేతల్లో సమా జం పాతిన వేళ్ళ లేతచిగురువలె పెరిగాడు. చదువుకున్నాడు. అందరికిమల్లే నె పెండ్లిచేసుకున్నాడు. అందులో ప్రేమకి స్థానం లేదు.

శాంత ప్రేమనుగురించి ఎప్పుడేనా మాట్లాడిందా? శాంత ప్రేమించడమన్న భావమే హాస్యాస్పదంగాతోస్తుంది. పెరిగిపో తున్న జనాభాసమస్యమరిచిపోయి అందరిలాగే పిల్లల్ని కన్నా డు. కళాతృష్ణ,కార్యసాఫల్యత, అన్వేషణ, సంస్కారారాధన- అన్నీ మంటగలిసినై. జీవితంలో ఔన్నత్యం, నూతనత్వం, ప్రతిభ – ఏవీ లేవు. ప్రజాస్వామ్యప్రభుత్వంలో పౌరు డల్లే అత నొక సామాన్యమానవుడై కనీసపుహక్కుల కోసం పెనుగులాట చూని పెద్దలాదేశించిన బాధ్యతల్ని నిర్వహించుకు నేగతిపట్టింది. ప్రజాస్వామ్యం పేలవంగా తయారవగలదని అతనే నిదర్శనం.

రామ్మూర్తి హృదయంలో కలిగిన ఈ పరివర్తనని జాత్యజీవిత ప్రకర్ష అనొచ్చు. కొందరి కిది అనవరయోగ్యావట సంభవించొచ్చు. మరికొందరికిది సలభయోగ్యావట జరగొచ్చు. అవుతే, ఈ పరివర్తన అందరికీ కలుగుతుందా అంటే చెప్పలేం. బహిర్గతంగా ఋజువు కాకపోవచ్చు అందరిలోనూ. పెండ్లి చేసుకున్న వారందరూ ప్రేమని పొందగలిగారా? తనమట్టుకు తను - స్త్రీకోసం వివాహాన్ని అంగీకరించాడని ఒప్పుకోక తప్పదు. కోర్కెల్ని సాధించలేనివా రందరూ విషాదజీవులయి, కళాకన్య ముసుగు తొలగించి, కస్మిటిని స్పృశించి తేటపడిన చూపువెలుగులో అమరజీవులుగానో, సన్నగిలిన వెలుగులో అనామకులుగానో కాలవాహినిలో కలిసిపోతున్నారు. వీరివి నశింపైన జీవితాలు; కొందరికి అట్లా నశింపు కావడమే జీవిత పరమావధి. రామ్మూర్తి పెద్దవాడై నశించి, రెండోదశకి అనువైన వ్యక్తిత్వాన్ని సృష్టించి, నిజమైన మంచివాడు కావడానికి సమకట్టేడు.

తనమీద విసుక్కున్న నెలరోజులకే ఈ మార్పు నిదర్శనాలు, శాంతకి దొరకడం మొదలెట్టాయి. ఆ రోజున రామ్మూర్తి ఇంట్లో లేడు. క్యాంప్ వెళ్ళాడు. పోస్టుబంట్రోతు కవరు తెచ్చాడు. అది రామ్మూర్తికే. అది తీసుకుని బల్లమీద పెట్టింది. సాయంత్రానికి, మూడోకుర్రాడు 'గోపి' యథా ప్రకారం విధ్వంసకయజ్ఞం సాగించాడు. వాడిదృష్టికి గోచరం కాని వస్తువులు కొద్ది. ఈ కవరు వాడి సిద్ధహస్తాల్లో పడి నశింపుకాబోయే అవస్థలో శాంత దాన్ని లాక్కుంది. లోపల ఉత్తరం తెలుగులో ఉంది. అడ్రెసు, తేదీ లేవు. శాంతకి

నాగరికతల్వాం తెలియదు. ఉత్తరం చదవడం తప్పనుకోదు. భర్త ఆ చర్యని ఆమోదిస్తాడుకూడా. వారి అన్యోన్యానికి అవాకచివ్వాం.

'ప్రియమైన మూర్తీ—ఎంతో సాహసంచేసి ఈ వుత్తరం వ్రాస్తున్నాను. నీకు భార్యా, పిల్లలు వుండడంవల్ల నే నింతవరకూ తెగించలేకపోయాను. జీవితం గతించిపోతూ ఎప్పుడో అప్పుడు తెగించి దౌర్జన్యం చెయ్యాలికదా... ఇంత వరకూ అణిగిఉండగల్గడమే మనం సంఘంకోసం చెయ్యగలిగిన త్యాగం. నువ్వు నన్ను ప్రేమిస్తున్నవిషయం ఏనాడో తెలుసు. కాని నావిషయం నీ కంతగా తెలియదనుకుంటాను. స్త్రీ అన్వేషించదు. తలుపుసందున చూస్తూ నిరంతరం వేచి ఉంటుంది. తలుపుతోసి నువ్వు లోపలి కొచ్చావు. నేను గడపదాటక తప్పింది కాదు. ఎప్పుడో నన్ను ఏకాంతంలోకి తీసుకెడతావని ఆశిస్తున్నా. జవాబుకోసం నేను కాచుకోను. నాకు వుత్తరం లెందుకు? కావల్సిందేమిటో నీకే తెలుసు—

నీ ప్రియభారతి.'

ఈ 'ప్రియభారతి' ఎవరా అని శాంతమ్మ క్షణం ఆలోచించింది. ఈ ఇరవై సంవత్సరాల్లోనూ భారతి అన్న వ్యక్తిగాని, పేరుగాని వారిజీవితంలోకి రాలేదు. ఆశ్చర్యంతో వొక్కసారి ఆ మెకళ్ళు తళుక్కుమని మెరిశాయి. కనుబొమ్మల కదిలింపులో సర్దుకుంది.

రామ్మూర్తి కాంప్ నుంచి ఇంటికి రాగానే, చించిన కవర్నుగురించి అడిగాడు.

'అబ్బాయి చింపబోతుంటే తీశాను' అన్నది శాంత.

'చదివావా?'

'ఆఁ'— అని శాంత ఇంట్లో కెళ్ళింది.

తర్వాత ఆవుత్తరంవిషయం ఎవరూ ప్రస్తావించుకోలేదు

మరో రెండువారాలు గడిచింతర్వాత, మంచంకింద వూడుస్తుంటే పనిపిల్లకి మరోఉత్తరం దొరికింది. తీసుకెళ్ళి శాంతమ్మగారి కిచ్చింది.

'నువ్వు ఎప్పుడూ సుకుమారుడివిగానే కనిపిస్తావు. వయసులో నువ్వు పెద్దయినా, నీ హృదయంలో పసిపాప- లాలించబుద్దేస్తుంది. వయసుముదరినకొద్దీ మనసు లేతదవుతుం దనుకొంటాను; వార్ధక్యంలో పండి, పండులా రాలిపోతుంది. అప్పటికి నా జడలో పువ్వు వాడిపోతుంది. పండు, పువ్వు రాలి మోడు మిగుల్తుంది. ఆ మోడు నీ భార్య, కొమ్మలు నీ సంతానం.

నీ ప్రియభారతి'

శాంత ఆ వుత్తరం మడిచి, భర్త కిచ్చేసింది. 'ఏదో కాగితం, మీదే ననుకుంటా' అన్నది.

'అవు నవును' అంటూ రామ్మూర్తి ఆత్రుతతో తీసుకు న్నాడు. ఎవరూ, ఏమీ మాట్లాడలేదు.

నెల గడిచింతర్వాత 'రఘు' స్కూలుపుస్తకాలు సర్దు కుంటుంటే మరోఉత్తరం దొరికింది. చదవబోయ్యాడు; భయ పడి మానేసి, తీసుకెళ్ళి అమ్మ కిచ్చాడు రఘు.

'ఏమిటే అమ్మా ఉత్తరం?'

'ఏవో వారి ఆఫీసుకాగితాల్లే.'

'అల్లా లేదే.'

'నీ మొహం.'

'కాదే—ఎవరో ఆకావిడ రాసినట్లుందే...'

'స్వరాజ్యమొచ్చింది కాదుట్రా. ఆడవాళ్ళుకూడా వ్యవహారాలు స్వంతంగా చూసుకుంటారమ్మా...'

'నాన్నని అడగనా?'

'ఎందుకూ, ఆయనే అడుగుతాల్లే.

రఘు స్కూలుకెళ్ళాడు. శాంత ఆ వుత్తరం చదివింది.

'మీభార్య చాలా అమాయకురాలనీ, మంచిదనీ వింటాను. నన్ను హర్షిస్తుం దనుకుంటాను. నిజంగా అట్లా జరిగితే మన కింకేంకావాలి?—మన కలలన్నీ యథార్థా లవుతాయి. ఎంతటి దుర్భరజీవితా న్నయినా మీకోసం హర్షించ గలను. ప్రేమ చూపలేని ఓర్పు, సాధించలేనికార్యం ఏముంది? రాత్రి కలలో కారిన కన్నీటితో దిండు తడిసింది. జడలో పువ్వుం సిగ్గుతో ముడుచుకొని మొగ్గయింది. మీరు కోస్తేనే వికసించడం... మీ ప్రియభారతి.'

భద్రంగా ఈ ఉత్తరాన్ని మడిచి భర్త బల్లమీద పెట్టి, ఎగిరిపోకుండా పేపర్ వెయిట్ వుంచింది శాంత.

రెండో నెల పూర్తయేసరికి, నాలుగో ఉత్తరంకూడా వంటింటిగుమ్మంముందే దొరికింది. అప్పుడు రామ్మూర్తి ఇంట్లోనే ఉన్నాడు. ఇల్లంతా దేనికోసమో వెదుకుతున్నట్లు గాలిస్తున్నాడుకూడా. 'ఇక్కడ కొన్ని కాగితా లుండాలి — ఎవరేనా చూశారా?' అన్నాడు.

'ఏంకాగితాలు నాన్నా?'అన్నాడు రెండోవాడు సేతు.

'ఇదేనా?' అంటూ శాంత, గుమ్మంముందు పడివున్న ఉత్తరం తీసి మడిచి భర్త కిచ్చింది.

'ఆ- ఇదే, ఇదే' అని దాన్ని తీసుకుని రామ్మూర్తి వెళ్ళిపోయాడు.

ఆ రాత్రంతా రామూర్తికి నిద్రపట్టలేదు. డాబామీద వెన్నెల విర్రవీగినట్లు పడింది. లేచి వెళ్ళాడు. రాత్రి పన్నెండు దాటింది. ఈనాటికి తనభార్య పరాయిస్త్రీగా కనబడసాగింది. ఆమెతో గడిపిన ఇరవైఏళ్ళలోనూ స్త్రీ మనస్సు తెలుసుకోడం కష్టమన్న లోకోక్తి ఒట్టిదని ఋజువుచేసుకున్నాడు. ఏ క్షణాన, ఏ సందర్భంలో తనభార్య ఏం మాట్లాడుతుందో, ఏమనుకుంటుందో, ఏంచేస్తుందో కూడా తను ఊహించి నిర్ణయించగలడు. అతను అనుకున్నలా జరిగేది కూడా. అంతబాగా ఒకరిమనస్సు ఒకరు తెలుసుకోగలగడం అన్యోన్యానికి ముప్పేకావొచ్చు. అది వేరే విషయం. స్త్రీ హృదయంలో రహస్యమందిరాలు లేవని తెలుసుకోడంలో శృంగారమయజగత్తుపై మమకారం క్షీణించింది.

కాని ఈరాత్రి తనకి తనభార్యనిగురించి ఏమీ తెలీదని ఒప్పుకోవల్సివొచ్చినందుకు విచారిస్తున్నాడు. రహస్యమందిరంలో తను వొస్తువులమీది దుమ్ము, బూజు దులిపాడు. కాని ఏ వస్తువుకీ మెరుగుపెట్టలేదు.

స్త్రీకి అసూయ మెండంటారు. తనభార్య కెంతచెప్పినా అసూయ కనపర్చదేం? పోనీ, అసూయక్కర్లేదు. కుతూహలం కనబర్చి 'ఎవరండీ, ఈ ప్రియభారతి అనే మహాఇల్లాలు!' అనేనా అడగొచ్చుగా. నాలుగు ఉత్తరాలు శాంతలో

ఏమార్పూ తీసుకోలేదు. మాట, నైఖరి, చేష్ట అన్నింటి లోనూ ఎప్పటిలాగే ఉంది. శాంతలో ఆధునికతత్వానికి సంబంధించిన సంస్కారం లేదు. ఉన్నతాదర్శాలు, ఉజ్వల భావాలు కనబడవు. 'ఇది మూఢాభ్యాసం'—అన్నది ఆమె చెయ్యగల కోమలకవితాగానం. ఆమె పూర్వకాలపుస్త్రీ. యుగయుగాల పవిత్రతతో పరిపూర్ణత చెంది భరతమాత జడ లోంచి వాడి విడిపోయిన పుష్పం.

పోనీ, తనభార్యతో 'ప్రియభారతి' విషయం ప్రస్తావిస్తే? 'కాసేపు అసూయ ప్రకటిద్దూ' అని తనే భార్యను కోరడమా! ఓవేళ భారతి అభిప్రాయాలు, ఆశయాలు, తన కేమీ పట్టలేదేమో? ఒకస్త్రీకి అవతలస్త్రీ ఏమనుకుంటున్నదీ అక్కర్లేదేమో...? ఆమెకు కావల్సింది తనభర్త ఏమనుకుంటున్నాడు—అన్న వొక్కటేనేమో...!

ప్రియభారతి వ్రాసినట్లుగా తనే ఎడమచేత్తో ఆ వుత్తరాలు నాలుగూ వ్రాశాడు. ఇప్పుడు వాటికి సమాధానంగా తనే కుడిచేత్తో వ్రాసి, తనభార్యకంట పడేటట్లు చేస్తే...? 'ప్రియభారతి'ని కవితాకన్యగా సృష్టించుకున్నాడు రామ్మూర్తి. ఆమెచేత మాట్లాడించాడు. ప్రేమింపబడ్డాడు. ఇక ఆమెతో విహరించాలి. ఆమె ఎట్లా ఉంటుంది?

నేటి ప్రపంచంలో ఆదర్శమైన సౌందర్యాన్ని విడమర్చి చూస్తే, సుప్రసిద్ధ ఫిలింతారలు, పుస్తకాలలో నాయికలు, పత్రికలలో అప్వర్ సైజ్ మొంటు చిత్రాలు ప్రత్యక్షమవుతాయి. అనేకమైన అందాలని గుణిస్తే, పరిపూర్ణ సౌందర్యం సిద్ధించదు. ప్రత్యేకత, అందంలోని ప్రత్యేకత.

కోలమొహం, తీర్చిన సన్నని పొడుగాటి కళ్ళు, పల్చటి ముక్కు, అమాయకంగా ముడుచుకున్న పెదవులు, ప్రాణం తెచ్చుకున్న గడ్డిపోచలా సుకుమారమైన శరీరం — ఆకలి దప్పులులేని అయోమయపు ఆశ, దారుణాలెరుగని దైన్యం, హద్దులులేని అనుభవం— ఆమె 'ప్రియభారతి'.

తను కొంపతీసి నిజంగా కవినేనేమో నన్న అనుమానం కలిగింది రామ్మూర్తికి. ఎందుకు కాకూడదూ? కవిత్వం నేర్చుకుంటే వొస్తుందా? అదొక ప్రవాహం, సుడిగాలి, జలపాతం, పేలి ద్రవించిన అగ్నిపర్వతం. నలుగురిముందూ బహిరంగంగా చెబితే అర్థంకాని రహస్యం, వ్యావహారికంగా బైటబడని సత్యం— నేటి సమాజం హేళనచేస్తుందని భయపడి బైటపడని అందమైన బాధ — కవిత్వం.

ప్రియాభారతి సృష్టిలో లేదు. నీలో సౌందర్యం అంతటినీ ఆమెకి ఆపాదించవొచ్చు; నీ అబద్ధపు బ్రతుకు నంతటినీ ఆమెలో యథార్థం చేసుకోవచ్చు. నీ రహస్య భావాలని ఆమెచుట్టూ విహరింపచెయ్యవచ్చు. పేలవంగా నిర్జీవంగా ఉన్న తన జీవితంలో అలజడి, చాంచల్యం కోరుతున్నాడు రామ్మూర్తి. వార్తాపత్రిక, తనుఆడని పోటీఆటలు చూడ్డం, సినిమాలు, పగటికలలు, ఇవి మిగిలాయి ప్రజాస్వామ్యంలో సామాన్యమానవుడికి. ఇవి తృప్తినివ్వలేవు. ప్రియభారతి అతని పగటికలల చీకటికాంత. ఆమెను అన్వేషించి తెలుసుకోడంలో తననితానే తెలుసుకుంటున్నాడు. అదే కళాజీవితపు పరమావధి. సామాన్యమానవు లందరూ తలో చీకటి కన్యనీ ఆరాధిస్తున్నారు. ఒకరి కొకరు అర్థంకారు. 'నన్ను

చూడండి' అని గోడిస్తూ వింతదుస్తులు ధరించి వికృత సౌందర్యాన్ని ప్రదర్శిస్తున్నారు. ఈ చీకటికన్యకాములు - ఆధునిక కళాకారులు నేటికళలో సౌందర్యశూన్యతకీ, అర్థవిహీనతకీ, అగమ్యగోచరమైన రీతులకీ, అరాజక దృక్పథానికీ ఇదే కారణం కాబోలు! ఎవరి కళాసృష్టిద్వారా వారు తమ నిజస్వరూపాన్ని తెలుసుకోవడం, వీరి ఆధ్యాత్మిక జీవిత సౌధానికి ప్రథమ సోపానం.

ప్రియ భారతికి రామ్మూర్తి వ్రాసిన ఉత్తరంలో తన్ని గురించి నిజం చెప్పేసుకున్నాడు. ఇదీ ఉత్తరం—

'ఇన్నాళ్ళకు తెగించి నువ్వు చేసిన సాహసానికి కృతజ్ఞుణ్ణి. నువ్వు సాహసం చెయ్యగలవన్న ధీమాయే నన్ను నీకు దాసుణ్ణిగా చేసింది. భార్య, పిల్లల్ని గురించి ఆలోచింపక పోలేదు. మానసికంగా ప్రతివ్యక్తి స్వేచ్ఛాజీవి, అరాజకుడు. సంసారసంకెళ్ళు భౌతికంగా నన్ను సంఘానికి కట్టిపడేశాయి. ఈనాటికి నువ్వు వాటిని తెంపావు. నేను నిన్ను ప్రేమించలేను. ప్రేమించడం మరిచిపోయాను. నువ్వు నేర్పాలి నీ ప్రేమతో నాహృదయం వికసించి పెరిగింది. నువ్వు దూరమైనకొద్దీ, రేకులుగా ఇంద్రియాలు విడిపోయి, మొండిశరీరం మిగులుతుంది. దాన్నిండా సంసారం ముళ్ళు. ఏ పక్షీ గూడు కట్టలేదు. మృత్యుదేవతదృష్టిలోకూడా పడని ఏకాంతజీవి- ఆ చెట్టు, నేనే.

ఇందులో భార్యకి ద్రోహంచేస్తున్నా ననుకోను. అనేకమందిపిల్లలు కలిగి, నడివయస్సులోవున్న కుటుంబీకుడు ఏ కారుకిందో పడి అకాలమరణానికి గురై, భార్యాపిల్లల్ని

నిరాధారుల్ని చేసినప్పుడు ఆ వ్యక్తిని ద్రోహిగా పరిగణిస్తున్నామా? ప్రేమరథం కింద పడి హతుడైనా అంతేనంటాను. ఈ అవాంతరాలకి ఎవ్వరూ బాధ్యులు కారు. జననం, ప్రేమ, మరణం - ఇవి జరుగుతాయి; అంతే.

ఇన్నాళ్ళు, ఏకపత్నీవ్రతుడుగా వుండడం చాలా శ్రమ. ఉన్నాను; అదీ త్యాగమే. పురుషులు, స్త్రీలు ఏ వొక్కరి తోనో వుండగలిగే అలవాటు అలవర్చుకున్నా, స్వభావ సిద్ధంగా వారు బహువాంఛాప్రేరితులు. ఒకరితో వునికి, అనేకులతో విహారం ఇది మానవుడి సహజ ప్రవర్తన. రేపు మనం అంతే ఈ యథార్థాన్ని ఎదుర్కొని, ఈనాడు ప్రేమజ్వాలలో నశింపుకావడంకంటే వేరే పరిపూర్ణత లేదు.

నేను నిజంగా మంచివాణ్ణో కాని మంచివాడి మంచితనాన్ని ఎవరూ గమనించరు. ఈ వయస్సులో ఈవిధంగా ఒక మహత్తరమైన వాంఛకి లొంగిపోయినందుకు సిగ్గు పడటంలేదు. ఈనాటికైనా నన్ను లొంగదీసే శక్తులున్నందుకూ, వాటిని ఆహ్వానించగల చైతన్యం నాలో ఇంకా అడుగంటనందుకూ గర్వపడుతున్నాను. దక్షిణపు గాలి పిలిస్తే మేఘం మెల్లమెల్లగా కొంచెం కొంచెం కదిలిపోదు; అసలు మొత్తంగా కదిలిపోతుంది; ఎందుకు? ఏ మూలనో ఒక్క వర్షపుచుక్క అంటిపెట్టుకుంది. దాన్ని వదల్చుకునేందుకు కాదంటావా? నువ్వు నాపాలిటి దక్షిణపు గాలివి. నాలోవున్న బరువునీ, మొద్దుతనాన్నీ నువ్వు తొలగిస్తేనే కాని నేను రాణించను. నే నొక పసిపాపనైతే, నా జన్మ నక్షత్రం నువ్వు...’

ఈ ఉత్తరం ఎల్లాముగించాలో రామ్మూర్తికి తెలియ లేదు. ఇది ఉత్తరం కాదు. ప్రేమతత్వాన్ని గురించిన వ్యాఖ్య గ్రంథంగా తయారవుతోంది. ఉత్తరాలతో తృప్తిచెందే యౌవనపు ఆవేశం రామ్మూర్తిలో లేదు. మనస్సులో యథార్థాలు, అసత్యాలు, ఊహలు, సమస్కారాలు, తాత్కాలికావేశాలు, శాశ్వతానురాగాలు మిరుపుల్లా తరుము కుంటూ, మాటల్లో బంధించబడడానికి వ్యవధిలేకుండా మాయమౌతుంటాయి — ఆకులు, ఫలాలు రాలిపోయిన మోడులాగుంది అతనిమనస్సు. పట్టలువేసిన రెట్టలమీదనే కొత్త చిగుళ్ళు!

'ఇది నిజం'— 'ఇది నేను'— అని పాపం పురుషుడు మేఘాన్ని పట్టుకుని చూపిస్తాడు—అక్కడేమీ వుండదు— అని స్త్రీకి తెలుసు. ఆమె చేతుల్లోపడింది వర్షపుచుక్క. అతని కది తెలీదు. అత నింకా మేఘంకేసి చూపుతుంటాడు. ఆమె నవ్వక చేసేదేముంది? ఆ నవ్వే స్త్రీలో నిగూఢత్వానికి ప్రతిధ్వని.

మొరాన్నడు శాంత ఈ ఉత్తరం చదువుకొని నవ్వింది. భర్త రహస్యంగా వ్రాస్తుంటే తను ప్రక్కనే కూర్చుని చూసినదానికిమల్లే...

'ఇక్కడో ఉత్తరం ఉండాలి—చూశావా?' అన్నాడు రామ్మూర్తి.

'ఎక్కడ?'

'ఇక్కడ' అని డ్రాయరుకేసి చూపించాడు.

'ఇదేనా?' అని ఉత్తరం తీసుకొచ్చింది శాంత.

'ఎక్కడ దొరికింది?'

'దొరకడాని కేముంది? మందువా కడుగుదామని వెడితే అక్కడ పడివుంది.'

'చూశావా గోపల!'

తలపంకించి శాంత వంటింట్లో కెళ్ళింది. అక్కడ ఆవిడ నవ్వినట్లు రామ్మూర్తి కనుమానం కలిగింది.

వారం గడిచాక, శాంతపినతల్లి పురిటికి తీసుకెళ్ళడాని కొచ్చింది. శాంత, పిల్లలు ప్రయాణమయ్యారు. రామ్మూర్తి స్టేషన్ కెళ్ళాడు సాగనంపడానికి. రైలు కదలడానికి మరో పదినిమిషా లుంది. రామ్మూర్తి అనేకసార్లు ఏదో అడుగుదామని గొంతు సవరించుకొని చేతులు నలుపుకున్నాడు. ఆఖరికి శాంతే మాట్లాడింది.

'చాకలిపద్దు దాసుగాణ్ణి చూడమనండి. ఇంకా రెండు తువ్వాళ్ళు, ఒక చీర అట్టేపెట్టుకున్నాడు. అరున్నర, పైన అణా కూడా యివ్వకండేం? ధోవతులన్నీ చించి తీసుకొచ్చాడు.'

'సర్లెద్దూ, సోది' అని రామ్మూర్తి నవ్వుతూ విసుక్కున్నాడు. రైలు కదిలింది.

'బైట కెళ్ళేటప్పుడు దొడ్డిగుమ్మం గడియవేసి మరీ వెడుతుండండేం—' అంటోంది శాంత, భర్తకేసి భక్తిపూర్వకంగా చూస్తూ, కారుణ్యంతో నవ్వుతూ. ఆ నవ్వులో అమాయకత్వమో, అల్లరితనమో ఏది ప్రబలంగా వుందో రామ్మూర్తి నిర్ణయించలేకపోయాడు.

ఆ రాత్రంతా రామ్మూర్తికి నిద్రలేదు. చిన్నతనం, సిగ్గు, వొనూదిరి బిడియం అతన్ని ఆవరించాయి. ఉత్తరాలన్నీ మళ్ళీ సావధానంగా చదువుకున్నాడు. ప్రియభారతి వ్రాసినట్లు తను రాసిన ఉత్తరాల్లో స్త్రీ దస్తూరి అనుకరించినా, శైలిలో దొరికిపోయ్యానా అన్న సందేహం వొచ్చింది. స్త్రీలభావాలు, శైలి అల్లా ఉంటయ్యా? సంస్కారం గలస్త్రీ అల్లా ఎందుకు వ్రాయకూడదూ? ఈ విషయాలని స్త్రీలు ఆరో ఇంద్రియంద్వారా పసికట్టేస్తారు. మొత్తానికి ఆ వుత్తరాలన్నీ భర్త వ్రాసినవేనని శాంత పసికట్టేసింది. అదీ అతని తలవొంపుకి కారణం.

శాంత తెలుసుకున్నా తెలియనట్టుగా నటించి, వాదానికి దిగి, శాస్త్రఅసూయ ప్రకటింపవొచ్చుగా. సంసారం జీవితాన్ని మధురంచెయ్యటానికి ప్రేమ, ద్వేషాలకి సమాన శక్తి ఉంది. అందుకనే భార్యాభర్తల కొట్లాటలు. పుస్తకాల్లో నాయికలా విరుచుకుపడాలి. నాటకం ఆడాలి. ప్రియభారతి ఉత్తరాలగాథ భర్తతో తగాదాకి కూడా తగనంతటి అల్పమైనదానికింద జమకట్టేసింది. శాంత, అదీ అతని సిగ్గుకు కారణం.

ఏ స్త్రీ తనభర్తను ప్రేమించిందంటే, శాంత వమ్మలేకుండా వుందన్నమాటేగా! ఎంతవరకూ తనభర్త స్త్రీల ప్రేమకి పాత్రుడో, అర్హుడో అని తేల్చుకున్నట్లేగా! దాన్నిబట్టి తననిగురించి ఆమెకి ప్రేమైకజీవితవిషయంలో ఎట్లాంటి అభిప్రాయం వుందో ఊహిస్తే కలిగే ఫలితం బిడియం.

ఏ స్త్రీ కూడా అతన్ని ప్రేమించదనూ? ఋజువు చెయ్యడానికి సంకల్పించాడు. తననిగురించిన నిజాన్ని తానే ఋజువు చేసుకోడం మానవుని కడనాటి ధ్యేయం. సత్యాన్వేషణ సాహసంతో కూడినపని. అందుకే మజా ఎక్కువ. ఈ సాహసం వ్యక్తిత్వప్రకర్ష. అది సంఘంలో స్థిరత్వాన్ని, వెనుకచూపునీ, మందగమనాన్ని ధిక్కరించి విభాసిస్తుంది. ఆ ఉద్రేకాన్ని అరికట్టడమే ప్రభుత్వాలు చేస్తున్న పని. ప్రజాస్వామ్యప్రభుత్వాల కిది పెద్దసమస్య

మతము, నీతి, ఆర్థికస్వాతంత్ర్యము, సంసారంపై తీపి, ఇవన్నీ పరస్పరానికి, అన్యోన్యానికీ పురిగొల్పుతాయి. కాని ఆదిమనివాసులు, మనపూర్వులిచ్చిన ద్వేషపూరితమైన ఉద్రేకాలు, 'నిరంతరపోరాటం జీవుల ప్రకృతిశాసనం' అన్నభావం– 'అందరూ వాళ్ళని వాళ్ళు ప్రేమించుకుంటే ద్వేషించేటందు కెవ్వరూ వుండ' రన్న చైతన్యం – ఇవన్నీ వ్యతిరేకంగా ప్రబోధిస్తాయి. మానవసౌభ్రాతృత్వం కొనసాగాలంటే, ఈ ప్రాచీనతత్వాలకీ, ద్వేషాలకీ ఉద్రేకాలకీ, బైటపడే అవకాశాలను కల్పించి, అరికట్టే మార్గాలని సమాజం ఆలోచించాలి. నేడు రాజకీయవేత్తలకీ, ఫిలింతారలకీ ఇట్లాంటి 'మజా' అనుభవాలు లభిస్తున్నాయి. రామ్మూర్తి ఈ అనుభవాన్ని పొంది, తననిగురించిన నిజాన్ని ఋజువుచేసుకోడానికి నడుంకట్టి వూరంట తిరగడం సాగించాడు. ఉత్తరాలు, ఊహించుకున్న అనుభవం చాలవు. రక్తమాంసాలతో సజీవమైన వ్యక్తిపై తన అంతరంగికాన్ని పరిశోధించుకోవాలి.

ఎవరిని ప్రేమించడానికి తనని ప్రేమించేటందుకు ఏ భర్తవున్న స్త్రీ కూడా సిద్ధంగా వుండదు. ఒకవేళ ఉన్నా, భర్తతో తగవులాట, సంఘంలో తలవొంపు తప్పదు. అంచేత సంసారంపితలాటంలేని, కన్యకోసం గాలించసాగాడు. బాంక్ వీధిచివర్లో ఎవరిదో మేడ. మేడమీద గది. గదిముందు బాల్కనీవుంది. ఆ బాల్కనీలో కుర్చీమీదకూర్చుని, వీధిలో వచ్చేపొయ్యేవాళ్ళని చూస్తూ కూర్చుంది, ఆమె ఎవరో! అంత మరీ చిన్నది కాదు. ఇరవైయ్యేళ్ళుండొచ్చు. పాతిక లోపే. తను ఆ వీధమ్మట నడచిన నాలుగురోజులూ అల్లానే కూర్చుంది. అతనికేసి చూసింది కూడా. వెడల్పాటి గుండ్రని మొహం- అతనికి కోలమొహం ఇష్టం, కాని ఏం చెయ్యడం! పెద్దకళ్ళు, మబ్బువిడిచిన ఆకాశంలా నిర్మలమైన శరీర ఛ్ఛాయ - జడలో రంగురంగులపూలు - ఆకుపచ్చరంగు చీర. వయ్యారమైన చిరునడతలు. అతను ప్రేమించదగ్గదే అన్ని విధాలా.

పాశ్చాత్యదేశాలలో నడివయస్సులో వున్న పెద్ద మనుష్యులు, పనిమనిషితో లేచిపోవడం మామూలే. అది మోటువ్యవహారం. అందులో సంస్కారం, అందం, వ్యక్తి గౌరవం లేవు. అయినా రామ్మూర్తికి కావలసింది మానసిక చైతన్యంగాని, భౌతికతృప్తి కాదు.

ఆమెకి వివాహమైందో లేదో తెలుసుకోడం ఎట్లా? పోస్టుబంట్రోతు నడిగితే? వాళ్ళకి బట్టలుతికే చాకలాణ్ణి అడిగితే? స్కూలుపిల్లలు ఇండ్లకి చేరుకుంటున్నారు. ఇద్దరు

కుర్రాళ్ళు, ఓ ఆడపిల్ల ఆ మేడలోకే వెళ్ళారు. వాళ్ళని బుజ్జగించి మెల్లిగా ఆరాతియ్యాలి.

నాలుగురోజులైం తర్వాత, అవకాశం చిక్కింది. ఆ కుర్రాళ్ళకి చాక్లెట్లు, పిప్పరమెంట్లు పెట్టి, మెల్లిగా వాళ్ళతో కబుర్లుసాగించి, స్కూలువరకు నడిచివెళ్ళి ఆరా తీశాడు. పెళ్లికాలేదు అమ్మయ్య! అనుకున్నాడు. ఇంకా ఎందుకు కాలేదో, ఆమె వాళ్ళ కేమవుతుందో ఇవన్నీ అడిగాడు. కాని వాళ్ళు సరైన సమాధానం ఇవ్వలేదు. రోజూ ఆ వీధంట వెడుతుండేవాడు. ఆ అమ్మాయి అల్లా తనకేసి వీధి మళ్ళేవరకూ చూస్తూనే వున్నట్లుండేది.

రామ్మూర్తి మనస్సు ఉండబట్టలేకపోయ్యాడు. ఆమెతో మాట్లాడి అడిగెయ్యడానికి నిశ్చయించుకున్నాడు. తీరా వ్యవహారం బెసిగిపోయి, నలుగుర్లోనూ పడితే ఏం చెప్పడం! నేనో నవల వ్రాస్తున్నాను. అందులో ఒకపాత్ర ప్రవర్తన ఎంతవరకూ జీవితాన్ని అనుసరించివుందో నిర్ధారణ చేసుకోడానికి అల్లాచేశాను- అనొచ్చు. అట్లాగంటే నమ్ముతారా! నలభైయేళ్ళ పెద్దమనిషి, గౌరవ కుటుంబీకుడు, పౌరుడు, మరోఉద్దేశంతో అల్లాచేస్తాడనుకుంటే, మనసంఘం నేడు ఎంతటిదుర్దశలో వుందో విశదమవుతుంది. అట్లాంటి సంఘానికి తనకి విలువకట్టి, తీర్పుచెప్పే అధికారం లేదు; వుండకూడదు.

ఆమెతో ఏమనాలో ముందుగా ఓ కాగితంమీద వ్రాసుకున్నాడు. రకరకాలుగా వ్రాసి చూశాడు. అతనికి ఆఖరికి నచ్చింది ఇల్లా ఉంది.

'నువ్వెవరవో నాకు తెలీను. ఐనా నాకు సన్నిహితురాలవే. మనకి వెనకటిజన్మలో బాంధవ్యం ఏర్పడిఉంటుంది. నేను నిన్ను కోరుకున్నాను. నీకు భర్త పిల్లలు ఉన్నా కోరి ఉండును. నాకు వున్నారు. తెగించి సాహసిస్తే గాని ప్రేమకి విలువలేదు. నువ్వంగీకరిస్తే, మనది మహోన్నతపుజీవిత మవుతుంది. నిరాకరిస్తే భగ్నజీవినై, పిచ్చివాడినై చెడిపోతాను. పాపాలు, ఘోరాలు చేస్తాను. మరో ప్రపంచసంగ్రామానికి నేను కారకుణ్ణి అవొచ్చు.

ప్రేమదాస్యం కోరడంలేదు. సంసారంనుండి విమోచన కోరుతున్నాను. నీస్పర్శకి పంజరం కడ్డీలు ఊడి, అందులోంచి పిట్టలాగ ఆత్మ ఆధ్యాత్మికసీమలో కెగిరిపోతుంది. ఆత్మ విముక్తి గీతాసారం.

ప్రేమలేని ఆత్మకి విలువలేదు. ఆత్మలేని ప్రేమ పెండ్లి. రెంటినీ ఇవ్వాలి నువ్వు.

తర్వాత నిన్ను త్యజిస్తానని భయమా? మంచిచెడ్డలు, ముందువెనుకలు, జమాఖర్చులతో నిమిత్తం లేనిది మహోజ్వల ప్రేమ. అందులో నశింపవుతాను. ఒక్క సమిధ నువ్వూ సమర్పించాలి.

నా కేంకావాలో నిన్ను కలుసుకున్నంతవరకూ తెలిసింది కాదు. తెలుసుకునేటందుకు నలభై సంవత్సరాలుపట్టింది.

ఇవీ అతను అనదలచుకున్న ముక్కలు. కంఠస్థం చేసుకున్నాడు. సందర్భానుసారంగా అవతలవ్యక్తి చెప్పే వాక్యాలను ఊహించి, వాటి కనువైన సమాధానాలను కూడా అనుకున్నాడు.

తననిగురించిన నిజం ఆ వాక్యాలలో ఎక్కడో ఉందని పించింది రామ్మూర్తికి. ఎందులోనో తెలియడం లేదు. తేల్చుకోక తప్పదు.

మాట్లాడేటందుకు తగినధైర్యం పురస్కరించుకునే ప్పటికి, మరో పదిరోజులు గడిచాయి. ఆ రోజున విద్యార్థి కారి స్కూలుతనిఖీ వుంది. పొద్దోయింతర్వాత గాని పిల్లలు ఇళ్ళకి రారు. ఆ యింట్లోంచి ఒకామె బైటకొచ్చి వీధమ్మట నడుస్తూ వెళ్ళింది.

సాయంత్రం ఆరు దాటింది. సూర్యుడు పడమటి ఆకాశంలో ఆవులిస్తూ మంచంమీద నిద్రకి కూలబడినట్లు దిగుతున్నాడు. దిగిపొయ్యాడు, ఎర్రశాలువా కప్పుకుని. సంధ్యలో మేఘాలవెనక మొదటినక్షత్రం తళుక్కుమనగానే రామ్మూర్తి తలుపుతోసి లోనికి ప్రవేశించాడు. తను వొంటిగా ఉండటం– చీకటీ– ఈ రెండూ కొత్తఉత్సాహాన్నీ తెగింపునీ ఇచ్చాయి అతనికి. హాల్లో మూలగా మేడమీదికి మెట్లున్నాయి. గబగబ ఎక్కి బాల్కనీలోనికి చేరుకున్నాడు. ఆ అమ్మాయి కుర్చీలో కూర్చుని ఉంది. లేవలేదు. అతను నిలబడాల్సివొచ్చింది. వెనకాల గదిలో కుర్చీ తెచ్చుకుని కూర్చుంటేకీ వ్యవధి లేదు. మళ్ళా ఎవళ్ళైనా రావొచ్చు. ఇందాక వెళ్ళినావిడ అప్పుడే రాదుకదా! కంఠస్థంచేసుకున్న వాక్యాలు చదవడం మొదలెట్టాడు. ఆమెకళ్ళల్లోకి తీవ్రంగా చూస్తూ, ఉద్రేకపుతీవ్రతలో కొన్నివాక్యాలు వొదిలేశాడు.

'నీకు భర్త, పిల్లలు వున్నా కోరివుందును, నాకు వున్నారు.'

'సంసారంనుండి విముక్తి కోరుతున్నాను.'

'తర్వాత నిన్ను త్యజిస్తానని భయమా?'

'తెలుసుకునేందుకు నలభై సంవత్సరాలు పట్టింది...'

అవీ రామ్మూర్తి వొదిలేసిన వాక్యాలు. గడియారంకేసి చూసుకున్నాడు. రెండుమూడు నిమిషాలు పట్టిందేమో!

సమాధానంకోసం ఎదురుచూస్తూ నిలబడ్డాడు. ఆమె ఏమీ మాట్లాడలేదు. చీరకొంగు వేళ్ళకి చుట్టుకుంటూ వింతగా నవ్వుతూ కూర్చుంది. రెండుమార్లు లేవబోయి కూర్చుంది.

'చెప్పవూ?'

ఆమె మాట్లాడలేదు.

'తొందర్లేదు. ఆలోచించుకుని చెప్పు. రేపీపాటికి వస్తాను.'

ఆమె జడ సర్దుకుంది. తల్లో పూలు కిందపడ్డాయి. అతను తీసి ఆమెచేతి కిచ్చాడు.

'మళ్ళా రేపొస్తాను. వెళ్ళిరానా!'

ఏమీ సమాధానం లేదు.

రామ్మూర్తి మెట్లు తొందరగా దిగి హాల్లోకి చేరుకున్నాడు. వెనక ఎవరో కదిలినట్లనిపించింది. మెట్లకింద తలుపు కేసి చూశాడు.

హాల్లో తలుపువెనకాల నిలబడివుంది. ఆమె యిందాక వెళ్ళినామెలా వుంది. తను రాగానే ఆ తలుపు వేసివుండ కూడదూ! సన్నటి దీపంవెలుగులో బాగా కనబళ్ళేదు.

'నే నంతా విన్నానండి బాబూ! మా అక్కయ్య కూతురే. మీ కెవరేనా తమ్ముళ్ళుగాని, మొగపిల్లలువుండి పెళ్ళిచేసుకుంటే మా క్కావలసిం దేముంది? ఏం చెయ్యాం, దానికర్మ! పెండ్లికావడంలేదు. మూగ పిల్ల. మీ ఎరికలో ఎవరేనా ఉంటే చూద్దురు బాబు!' అన్న దామె.

రామ్మూర్తి ఎట్లాగో శ్వాసతీసుకుని పీఠంమీదకి ఊడి పడ్డాడు. ఉద్యోగంకోసం మొదటి ఇంటర్వ్యూకి వెళ్ళిననాటి మల్లే, కాళ్ళు చేతులు తిమ్మెర్లెక్కి, వొళ్ళంతా చెమట్లు పోశాయి. విశ్వమంతా తనచుట్టూ కూలిపడితే అట్లాగుంటుంది కాబోలు.

లాటీదెబ్బలకీ, కత్తిపోట్లకీ, తుపాకిగుండ్లకీ బలికావడానికి శరీరం సిద్ధపడుతుంది. అహం ఒక్కమాటతో ఘూర్ణిల్లుతుంది. ముసలామె చేసినతీర్పు—జన్మాంతరశిక్ష. మూగపిల్లకి కూడా తను తగడు. తన ఎరికలో ఎవరేనా వుంటే చూడాలిట! అంతకంటే ఉరికంబం మేలు.

స్వార్థం గాయపడినప్పుడు బుద్ధి స్తంభిస్తుంది. ఊహ భీభత్సంగా తయారవుతుంది. ఉద్యోగానికి రాజీనామా ఇవ్వాలనిపించింది. ప్రపంచమంతా ఒకకాలుమీద గెంతుకుంటూ చుట్టిరావాలనిపించింది. సన్యాసం పుచ్చుకోవాలనిపించింది. ఎవరినో హత్యచెయ్యాలనిపించింది. దీని కంతకీ బాధ్యురాలు శాంత. తనచేత కూలివాడిమాదిరి వెట్టిచాకిరీ చేయించుకుని, శక్తుల్ని ధ్వంసంచేసి, వార్థక్యంవప్పగించి, తను పిల్లలతో హాయిగా పురిటిమంచంలో కులుకుతోంది. స్త్రీకి బాధ్యతలే లేవు. పిల్లల్ని కనడం ఆమెహక్కు. వాళ్ళకి అన్నం

పెట్టడం మొగాడి బాధ్యత, తను పట్టుచీర సింగారించుకుని పేరంటానికెళ్ళడం ఆమె హక్కు. సంతానాన్ని తోడేలు ఎత్తుకుపోకుండా కాపలా వెయ్యడం వీడి బాధ్యత. హక్కులు, బాధ్యతలు ... ఈ బాధ్యతలూ, హక్కులు అనేమాటలు పదేళ్ళవరకూ ఏ పత్రికా వాడకూడదని ఐక్యరాజ్యసమితి శాసిస్తే బావుండును. ఇంటికి చేరుకున్నాడు రామ్మూర్తి. గుమ్మంలో పోస్టుబంట్రోతు సైకిల్ దిగి టెలిగ్రాం అన్నాడు. ప్రసవించి, శాంత మరణించిందన్న వార్త!

శాంతపినతండ్రి పంపిన టెలిగ్రాం అది. నొప్పులు ప్రారంభమయ్యాయనీ, ఆ సమయంలో తను దగ్గరవుండడం అవసరం గనుక తక్షణం బైలుదేరి రమ్మనీ—ఉంది.

రామ్మూర్తి మెట్లమీద వాలిపోయ్యాడు. శాంతలేని సంసారం ఊహించలేకపోయ్యాడు. తన కీనాడు జరిగిన పరాభవాన్నుండి తేల్చగలశక్తి మరింకెవరి కుంది? ఆమెదగ్గర తను దాచలేదు. చెప్పకపోయినా ఆమె ఎట్లాగో తెలుసుకుంటుంది. తనకి విషాదంగా తోచినవాటిని నవ్వేసారేస్తుంది. తన కప్రస్తుతమని తోచిన చాకలిపద్దు విషయం ఎంతో పట్టింపు చేస్తుంది. చిత్రమైన మనిషి. వారి అన్యోన్యానికి కారణం ప్రేమా? కాదు, అదేమిటో ఆతనికి తెలీదు. ప్రేమనుగురించి ఆమె ఎప్పుడూ ముచ్చటించలేదు. ఉత్తరాల్లో వ్రాయలేదు. ఆమెతో మాట్లాడేందుకు ఏవీ కనుపించవు. ఆమె వుంటుంది. లేకపోతే తనజీవితంలో ఏదీ చోరలేని ఖాళీ ఏర్పడుతుంది. ఆమె మరణం అనూహ్యం. భాషా భావాలు లేకుండా వాతా

వరణంపై ఒత్తిడి కలిగించి పరివర్తన తీసుకురాగల కవయిత్రి ఆ యిల్లాలు, శాంత.

ప్రయాణమయ్యాడు. రైల్లో ఎన్నో ఆలోచనలు; తన వివాహం; కొత్తలో శాంత సిగ్గు; చీరకొంగుతో నవ్విన దృశ్యం, వికృతంగా ఆవులించడం—ఆ వికృతంలో, అల్పత్వంలో సౌందర్యం ఉంది.

తనో?

తననిగురించిన నిజం, మూగపిల్లముండు కంఠస్థంచేసి చెప్పిన ఉపన్యాసంలో, వొదిలేసినవాక్యాల్లో ఉంది. అప్రయత్నంగా వాటిని విడిచిపెట్టినట్లా, లేక కావాలని వొదిలేసినట్లా?

తెల్లవారింది.

కొంతదూరం బండిమీద ప్రయాణం చెయ్యాలి.

ఇంటికి చేరుకునేటప్పటికి, సాయంత్రం ఏడుగంటలు కావస్తోంది. శాంతపినతండ్రి కలుసుకున్నాడు గుమ్మంలో.

'అమ్మాయి వొద్దంది. నేనే ఇచ్చా టెలిగ్రాం, ఎందుకేనా మంచిదని. నిన్ననే ప్రసవించింది. తల్లీ, పిల్ల క్షేమంగానే ఉన్నారు. ఏమీ ఎక్కువకష్టపడలేదు. పైవాళ్ళ ఆదుర్దా...'

'ఆడపిల్లా' అన్నాడు రామమూర్తి.

చూడొచ్చు నన్నారు. తొందరగా గదిలోకెళ్ళాడు. అంతా నిశ్శబ్దం. వెన్నెట్లో వొస్తువులన్నీ తెల్లటిపొర కప్పుకున్నట్లయింది. ఇంటికప్పుమీదనుంచి జారిన వెన్నెలవెలుగు శాంతనుదుటిమీద గీతలా పడుతూంది. ఆనాడు సౌందర్యం తనయాత్ర ముగించుకుని పవ్వళించింది. ప్రక్కనున్న 'సత్యం' అనే పాపని జోకొడుతోంది.

శాంత నీరసంగా నవ్వింది. పాపకేసి చూపించింది.

దీపం పెద్దది చేసి చూశాడు. అతడు నమ్మలేక పోయాడు. భ్రమా? నిజమా? నవ్వుకి శాంతమూర్తి వొంక రయింది. నిశ్చలంగా అతని కళ్ళల్లోకి చూసింది. గాలికి లేదిన సురగలో స్వచ్ఛత, తుపాను ముగిసినతర్వాత కొండ శిఖరాల నిశ్చలత్వం, భూకంపం అనంతరం శిథిలాల ఏకా గ్రత, సముద్రాల నడిగుహాలో తిమింగలం నిద్రపోయిన తర్వాత మిగిలిన నిర్మలత్వం, సూర్యకిరణం తాకిడికి మత్తెక్కి వికసించలేని ఉదయపుమొగ్గలోని మూగబాధ—అన్నీ ఉన్నాయి, ఆ మొహంలో.

రామ్మూర్తి జీవితంలో సత్యాన్ని ఎదుర్కొన్నవాని పలె వొణికిపోయ్యాడు. చెప్పటంకు ఏముంది? వెనక్కి తిరిగాడు.

'మాట' అంది శాంత మెల్లగా. నిలబడ్డాడు. దగ్గ రకురమ్మని సంజ్ఞచేసింది.

'మావాళ్ళకి తొందర. నాతో చెప్పకుండా టెలిగ్రాం ఇచ్చారు' అంది.

'దానికేం, మంచిపనే చేశారు. నాకూ చూడాలనుంది' అన్నాడు రామ్మూర్తి

'ఇదుగో' అని—ఏదో అనబోయింది.

'ఏం?'

'ఏమీ లేదులెండి' శాంత పక్కగా తిరిగి పడుకుని దుప్పటి రొమ్ముపైకి లాక్కుంది.

రామ్మూర్తి వీధిలోకి వొచ్చేసి అరుగుమీద కూర్చుని చంద్రుడికేసి చూస్తూ పదినిమిషాలు గడిపాడు. రెండో వాడు 'సేతు' వొచ్చి—

'ఇదుగో నాన్నా, వకో కాగితంట, అమ్మ నీకివ్వ మంది' అని కాగితం ఇచ్చాడు.

'మన స్వప్నం ఫలించింది. ఆడపిల్లకి 'రామప్రియ' అని పేరుపెట్టుకుంటా. ఇంక మీరు మందివాసుగా ఉండ నక్కర్లేదు. మీ ప్రియభారతి.'

అనుంది అందులో.

రామ్మూర్తి అప్రయత్నంగా నవ్వేశాడు. గదిలోకెళ్లి పాపకేసి చూశాడు. సందేహం లేదు. అంతా తనఊహాలో చిత్రించుకున్న ప్రియభారతి పోలికే. ఆ కోలమొహం, సన్నటి తీర్చిన కళ్ళు, మధురంగా ముడుచుకున్న పెదవులు—అంతా ఆమే. బైటకి వొచ్చేశాడు.

అసంభవం. తను స్వప్నంలో బంధించుకున్న కవితా సతిఛాయల్ని తనభార్య నవమాసాలు మోసి, పంచి కన్నదా?

భ్రమ.

అవుతే భ్రమ నిజం. బైటకి రాగానే అతని కో అనుమానం తట్టింది. గబగబ గదివైపు నడిచాడు. తలుపు తొయ్యబోయాడు. పాపఏడుపు వినబడింది. 'అమ్మయ్య' అనుకున్నాడు.